

УДК 378:37.011.31(489)

ОРГАНІЗАЦІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ДАНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Роляк А.О.

Подільський державний аграрно-технічний університет

У статті здійснено характеристику принципів організації неперервної професійної освіти Данії. Автором проаналізовано три види програм професійної підготовки фахівців: короткострокові, середньострокові та довгострокові. Окреслено спільні та відмінні риси середньострокової професійної підготовки фахівця в коледжі та довгострокової підготовки в університеті. Обґрунтовано особливості організації виробничої практики в данському контексті. У структурі підвищення кваліфікації виділено три типи програм. Встановлено, що неперервна освіта є вільним вибором кожного свідомого громадянина данського суспільства знань. **Ключові слова:** професійна освіта, неперервність, середньострокова програма, довгострокова програма, виробнича практика, підвищення кваліфікації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Постійні зміни на міжнародному ринку праці та в суспільстві створюють нові вимоги до організації освітньої системи в цілому та, зокрема, професійної освіти. Адже конкурентоспроможність підприємств та якість послуг значною мірою залежать від професійності та компетентності їх працівників. З огляду на це всі європейські держави активно залучились до втілення стратегії «розвитку освіти протягом всього життя». Оскільки саме неперервна система освіти від початкової школи до вищої може забезпечити кожному громадянину сучасного суспільства знань можливість отримати базові навички, кваліфікаційні компетенції як міцну основу для професійного зростання протягом усього життя.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Як свідчать досліджені джерела, а саме роботи українських вчених: Л. Пуховської, яка аналізує співробітництво у сфері професійно-технічної освіти в Європі; В. Андрющенко, І. Зязюна, В. Кременя, які надають характеристику філософії та парадигмам розвитку неперервної професійної освіти; Н. Ничкало, яка досліджує закономірності та принципи професійної педагогічної освіти, – фахова підготовка сучасного спеціаліста повинна відбуватись постійно, протягом всього життя та відповідати потребам ринку праці та суспільства.

Європейські вчені Сьорен Полсен (Søren Poulsen), Йорген Оле Ларсен (Jørgen Ole Larsen), Біргит Біквард (Birgitte Bikvard), Жан-Клод Юнкер (Jean-Claude Juncker), Скот Девіс (Scott Davies), Ове Корсгаард (Ove Korsgaard) та ін., вивчаючи проблему неперервної освіти стверджують, щоб сприяти цілеспрямованому навчанню та вдосконаленню навичок та компетентностей упродовж життя, професійна освіта повинна бути відкритою для всіх, гнучкою, ефективною та мати логічно організовану структуру.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі, необхідно посилити системне вивчення питання про ефективну організацію професійно-технічної підготовки фахівців. Оскільки серед скандинавських і європейських країн Данія вирізняється саме своїми реформами та досягненнями в професійній освітній сфері, на нашу думку досить важливо дослідити принципи організації неперервної професійної освіти саме в цій площині.

Формулювання цілей. Мета цієї статті – здійснити аналіз організації неперервної професійної освіти Данії. Відповідно нами визначено наступні завдання: проаналізувати законодавчу базу щодо перспектив розвитку данської освіти впродовж життя; описати структуру та охарактеризувати програми базової підготовки данських фахівців; визначити особливості виробничої практики та системи підвищення кваліфікації в данському освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Концепції «неперервної освіти» чи «освіти протягом життя», офіційно прийняті комісією Європейського Союзу та державами її членами у 1996 р. (хоч вперше ці терміни використовувались ще у 1960-х роках). Відповідно до європейських документів неперервною освітою слід вважати: всі всеохоплюючі цілеспрямовані навчальні заходи, як формальні, так і неформальні, що здійснюються постійно з метою покращення знань, навичок та компетентностей [6, с. 163].

Питання неперервності професійної освіти в Європі сьогодні стоїть особливо гостро через економічну кризу, в результаті якої рівень безробіття серед молоді збільшився з 15,5% до 20,9%, а кількість осіб віком від 15 до 24 років, що не навчаються і не працюють, збільшилась на 2%. 53% тих, хто припинив навчання на ранньому етапі, залишилися без роботи. Зважаючи на такі показники, програмою «Європа 2020» передбачено знизити до 2020 року число осіб віком від 18 до 24 років, які часоно припиняють здобування професійної підготовки, до показника, меншого за 10% [2, с. 7]. Прослідкувавши за динамікою зміни показників припинення навчання серед молоді, можемо констатувати, що Данія є третьою країною після Словаччини та Фінляндії з найнижчим відсотком у 10,6% (порівнюючи з Великобританією – 15,7% та Іспанією – 31,2%) [2; 8].

Досвід досліджень, що охоплюють кілька країн ЄС, включаючи Данію, свідчить, що удосконалення професійної освіти та розширення доступу до неї, реалізація концепції навчання упродовж життя та мобільності, покращення якості й ефективності професійної освіти та навчання, сприяння творчості й інноваціям, в тому числі підприємництву, на всіх рівнях фахової підготовки виявилися важливими чинниками скорочення масштабів дочасного припинення освіти [2; 5].

Для того, щоб набути рис послідовності, до-ступності, гнучкості та мобільності сучасна система неперервної професійної освіти, на прикладі данської структури, повинна мати чотири головні складові: 1) початкову професійну освіту (Initial vocational education and training (IVET)); 2) базову вищу професійну освіту; 3) вступ до фахової діяльності / виробничу практику; 4) підвищення професійної кваліфікації / перепідготовку (continuing vocational education and training (CVET)).

Розглянемо як працює кожна складова ланка у Данському освітньому середовищі. Початкова професійна освіта, в якості відбору до професії, частково здійснюється в старших класах шкіл з вищою ланкою навчання. Протягом першого року студенти гімназії самостійно обирають напрям навчання: гуманітарний чи технічний, а на третьому році проводиться чітка спеціалізація за здібностями та бажанням кожного учня. Всі програми IVET націлені на навчання необхідним професійним навичкам, тому періоди підготовки у школі розмежовуються з періодами практики на відповідному підприємстві чи компанії. Якщо студент висловлює бажання отримати вищу професійну освіту, особисто для нього підбирається педагог професіонал, який буде проводити індивідуальні заняття та готувати цього студента до вступу у вищий навчальний заклад відповідного профілю [10].

Початкову професійну освіту в Данії можна також отримати у професійних школах, проте Міністерство освіти Данії чітко обмежує їх спеціалізацію наступними сферами:

1) школи професійної освіти та підготовки (erhvervsuddannelserne – EUD) охоплюють комерційні та технічні навчальні заклади; 2) школи соціального та медичного обслуговування (social-og sundhedsuddannelserne – SOSU); 3) сільськогосподарські школи; 4) школи морської справи (контролюються та регулюються Управлінням морських справ) [4, с. 23].

Професійну освіту базового рівня (EUD) в Данії надають 50 технічних, 50 комерційних та 10 змішаних (комерційно-технічних) коледжів. Дослідження показало, що існують два шляхи доступу до програм професійної підготовки базового рівня: після навчання у технічній школі та після роботи у компанії. У 2001 році програми базової професійної підготовки були реформовані. Основною метою було спростити вступ до них, зробити їх гнучкішими і доступнішими для всіх бажаних отримати вищу професійну освіту. В результаті кількість основних курсів суттєво зменшилася з 83 до 7: 1) інформаційно-комунікаційні технології; 2) будівництво та архітектура; 3) ремесла та інженерна справа; 4) виробництво продуктів харчування; 5) машинобудування, транспорт та логістика; 6) сфера послуг; 7) торгівля, духовна освіта та фінанси [4].

Відповідно до реформ 2010–2013 рр. програми вищої професійної освіти в данському освітньому середовищі можуть бути: скороченого терміну, середнього терміну та продовженого терміну. Короткотермінові (2 роки) та середньотермінові (4 роки) програми вищої професійної освіти надаються данськими коледжами, які підпорядковані Міністерству освіти Данії. Особливістю данських професійних коледжів є те, що вони не ділять-

ся на факультети. Теоретично, після завершення всіх етапів програми базової підготовки, фахівець набуває тих навичок та компетентностей, що допоможуть його крочком працевлаштуванню на міжнародному ринку праці. Як зазначено у Європейських документах, рівень підготовки студентів в коледжах освіти Данії повністю відповідає програмам підготовки бакалаврів в університетах Великої Британії та США [7].

Дуальна система навчання, яка повноцінно функціонує в Данії, охоплює все більше бажаних отримати не лише професійну освіту але й досвід проектного дослідницького навчання в університеті [1]. Заходи, визначені «Державною програмою реформ» та державним звітом «ET2020», підключили данські університети до підготовки спеціалістів за середньо терміновими програмами, тобто професійна підготовка в університеті може продовжуватись 3 роки і закінчуватись присудженням ступеня «Бакалавра». Данські університети, які мають спеціальні відділення для підготовки відповідних фахівців, надають вищу професійну освіту продовженого терміну. Повний цикл університетського навчання, прийнятий по американо-англійському стандарту, дає можливість майбутньому данському спеціалісту пройти всі ступені професійної освіти. Якщо студент обирає програму професійної освіти продовженого циклу, то його навчання збільшується ще на 2 роки: перший рік присвячується вивченню додаткових теоретичних дисциплін, а другий – написанню дисертації на ступінь Кандидата наук (Candidatus) [3]. На Європейському рівні ступінь Кандидата в данському університеті відповідає ступеню Магістра. Науковий ступінь Доктора філософії (PhD, що відповідає ступеню кандидата наук в Україні) можна отримати після додаткових трьох років спеціалізованого навчання, яке базується на науковому дослідженні та завершується захистом дисертаційної роботи.

На нашу думку дуальність професійної підготовки в данському освітньому середовищі робить освіту більш гнучкою, підтримуючи як горизонтальні так і вертикальні переходи студентів між усіма освітніми рівнями, а запровадження компетентнісних міждисциплінарних модулів створює прозорі траєкторії змін в системі фахової спеціалізації.

На сучасному етапі розвитку у всіх європейських країнах спостерігається тенденція до розширення меж професійної підготовки на робочому місці. Саме тому виробнича практика, що відноситься до ланки «вступу до фахової діяльності», стала невід'ємною частиною професійної освіти. Виробнича практика в системі професійної підготовки Данії має свої особливі риси, притаманні лише цій країні. Цікавим є те, що студенти мають право самостійно обирати підприємство, в якому вони хотіли б працювати. З цим підприємством майбутній спеціаліст заключає контракт на проходження практики та працевлаштування. Професійна практика ділиться на дві частини: активну (практичну) і пасивну (теоретичну) [3].

Ціль активної практики полягає в тому, щоб дати студенту основні поняття, знання та навички у плануванні, виконанні та організації виробничого процесу. Активна практика в системі данської вищої освіти продовжується 5 місяців, після успішного її завершення майбутньому фахівцю видається сертифікат.

Різниця практики в коледжі та в університеті полягає в тому, що в коледжі 5 місяців активної частини починаються вже з першого курсу і розподіляються рівними порціями протягом всього періоду навчання. А в університеті активна частина практики є завершальним етапом професійної освіти і проводиться на останньому курсі [8].

З точки зору теорії неперервної освіти, знання та компетенції, одержані фахівцем 21-століття в процесі навчання, потребують осмислення і апробації в швидкоплинних умовах виробництва, а також модернізації і постійного оновлення протягом всього життя [1]. Основні заходи у професійній освіті Данії на підтримку принципу навчання упродовж життя та мобільності зосереджені на таких аспектах: 1) формулювання гнучких концепцій під конкретні потреби для створення максимально можливого доступу до подальшої професійної підготовки /підвищення кваліфікації у професійній сфері, яку надають роботодавці, традиційні постачальники освітніх послуг та вищі навчальні заклади; 2) систематичне застосування європейських / національних кваліфікаційних рамок EQF, європейської кредитної системи для професійної освіти і навчання – ECVET та Euporass, з метою досягнення прозорості кваліфікацій, мобільності і можливості взаємозамінності результатів навчання; 3) високий ступінь визнання неформального та неофіційного навчання [2, с. 46].

Аналіз науково-методичної літератури та документації вказує на те, що всі вищезгадані заходи вплинули на формування сучасної данської системи підвищення кваліфікації, яку побудовано як інструмент підтримки принципу навчання впродовж життя [1; 4; 5]. Головними у визначенні пріоритетних напрямів професійного розвитку є підприємства та конкретні потреби спеціалістів. Консультаційні ради підприємств на чолі з директором направляють свої побажання до регіональних комітетів, які в свою чергу узгоджують загальні теми, методи організації та кількість програм підвищення кваліфікації з відповідними фаховими відділеннями Данських університетів. Після аналізу ситуації інститути підвищення кваліфікації Данських університетів видають рекомендації професійним коледжам та місцевим центрам вищої освіти щодо кількості фахівців, які можуть брати участь у перепідготовці, строків та основних вимог до курсів підвищення кваліфікації [3; 9].

Програми підвищення кваліфікації в данській площині організуються відповідно до індивідуальних потреб перепідготовки фахівців. Вони можуть бути: довгостроковими; середньостроковими та короткостроковими.

Однорічні курси належать до довгострокових програм підвищення кваліфікації. Вони проводяться відповідними данськими університетами; включають підготовку з теоретичних, практичних, та профільних предметів, що доповнюється дослідницькою роботою. Контингент фахівців, які приймають участь в програмі може бути самим різноманітним за віковими та професійними показниками. Заняття у вигляді лекцій, семінарів, дискусій ведуться лекторами та професорами університетів. Результатом такого навчання

може бути: 1) перехід до другого етапу довгострокової професійної освіти в університеті, що приводить до отримання академічної ступені; 2) зміна напрямку фаху; 3) акредитація спеціаліста (таких, наприклад, як економіста, бухгалтера, фінансиста) [4].

Середньострокові курси організуються у коледжах та професійних центрах таким чином, щоб давати можливість спеціалісту продовжувати працювати на підприємстві. Вони обмежуються тридцятьма тижнями, їх модулі охоплюють від 40 до 175 навчальних годин. Викладачі коледжів на практичних заняттях з фахівцями використовують методи рольових ігор, круглих столів, робочих груп, тощо. Зміст середньострокових курсів сконцентровано на вдосконаленні практичних вмій та професійних навичок кожного фахівця з метою покращення ефективності роботи відповідного підприємства. Після проходження середньострокових курсів, спеціаліст отримує сертифікат [8].

Міністерство освіти Данії організує короткострокові курси у профспілкових центрах чи безпосередньо на виробництві у вигляді конференцій, семінарів, консультацій, дискусій, майстер-класів з ціллю обміну досвідом. Короткострокові курси звичайно ініціюються підприємствами, а програми їх проведення розробляються професійними консультантами з профспілкових асоціацій. Саме на таких курсах широко застосовується неформальне та неофіційне навчання, яке, проте набуло визнання саме в середовищі скандинавських країн. Ціль таких курсів полягає в тому, щоб задовольнити потреби кожного співробітника підприємства у розширенні фахових компетентностей та професійному рості [4].

У законодавстві Данії прописано, що право на неперервну освіту – це професійне право кожного спеціаліста обирати свій особистий шлях професійного вдосконалення [3]. Відмітимо, що участь у стажуванні для данського фахівця є справою суто особистою. Данія тим і відрізняється від багатьох Європейських країн, що підвищення кваліфікації не ставиться в обов'язок, а є вільним вибором кожного працюючого громадянина.

Висновки і пропозиції. Аналіз досвіду організації неперервної професійної освіти в Данії дозволив сформулювати наступні висновки: 1) започаткована Данським Парламентом форма професійної освіти, яка діє з 2010 року, є важливим кроком, що сприяв удосконаленню структури, узгодженості, прозорості та, відповідно, зростанню якості професійної освіти; 2) на даному етапі професійна освіта в Данії організована таким чином, щоб пристосовуватися до індивідуальних потреб студента, а навчальні програми стали модульованими, а отже, гнучкими та доступними для всіх.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До подальших напрямів наукових пошуків ми відносимо: порівняльно-педагогічний аналіз інтеграції професійної освіти і навчання у загальну систему освіти шляхом відкриття нових освітніх траєкторій з нижчого рівня професійної підготовки на рівень вищої освіти.

Список літератури:

1. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах : Монографія / Олена Огієнко. – 2008. – Суми: Еллада. – 444 с.
2. Полсен С. Огляд найновіших офіційних текстів, аналітичних матеріалів, звітів та програмних документів Європейського Союзу у сфері професійної освіти і навчання / Сьорен Полсен, Йорген Оле Ларсен. – 2013. – professionshojskolen Metropol. – 63 с.
3. Роляк А.О. Підготовка вчителя в Данії: Методичні рекомендації / Ангеліна Роляк. – 2010. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В. – 69 с.
4. Danish Ministry of Education, 2017: Lifelong Learning. [Online] Available at: <http://eng.uvm.dk/general-overview/lifelong-learning>.
5. CEDEFOP. Vocational education and training in Denmark: Short description. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. – 2012. – 95 p.
6. EURYDICE. The Information Database in Education Systems in Europe: the Education System in Denmark. – Brussels-Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. – 2006. – 169 p.
7. Korsgaard O. Kundskabskapløbet. Uddannelse i videnssamfundet / Ove Korsgaard. – 1999. – Copenhagen: Gyldendal. – 256 p.
8. Rolyak A. Comparative characteristics of the main tendencies of teachers education in Ukraine and Scandinavian countries / Angelina Rolyak, Olena Ogienko // ECER conference, 9-12 September 2008. (Gothenburg). – URL: <http://www.eera-cer.eu/ecer-program>.
9. Sprogøe J. Comparative analysis of lifelong learning strategies and their implementation in Denmark, Estonia, Finland, Iceland, Latvia, Lithuania, Norway, Sweden / Jonas Sprogøe. – 2003. – Copenhagen: The Danish University of Education. – 68 p.
10. The Nordic Education Model: 'A School for All' Encounters Neo-Liberal Policy / Ulf Blossing, Gunn Imsen, Leif Moos [eds]. – Springer: Dordrecht, N.Y., London. – 243 p.

Роляк А.А.

Подольский государственный аграрно-технический университет

**ОРГАНИЗАЦИЯ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
ДАТСКИЙ КОНТЕКСТ****Аннотация**

В статье охарактеризованы принципы организации непрерывного профессионального образования Дании. Автор проанализировал три вида программ профессиональной подготовки специалистов: краткосрочные, среднесрочные и долгосрочные. Изложены общие и отличительные черты среднесрочной подготовки специалиста в колледже и долгосрочной – в университете. Обоснованы принципы организации производственной практики в датском контексте. В структуре повышения квалификации выделено три типа программ. Установлено, что непрерывное образование является свободным выбором каждого сознательного гражданина датского общества знаний.

Ключевые слова: профессиональное образование, непрерывность, среднесрочная программа, долгосрочная программа, производственная практика, повышение квалификации.

Roliak A.O.

State Agrarian and Engineering University in Podillia

**ORGANIZATION OF LIFE-LONG PROFESSIONAL EDUCATION:
DANISH CONTEXT****Summary**

The article describes the principles of the life-long vocational education organization in Denmark. The author analyzes three types of professional training programs, they are: short-term, medium-term and long-term. The general and distinctive features of medium-term professional training of specialists in colleges and long-term training at universities are outlined. The peculiarities of the internship organization in Danish context are substantiated. In the structure of advanced training the author substantiates three types of programs. It is established that life-long education is a free choice of every conscious citizen of the Danish knowledge-based society.

Keywords: vocational education, continuity, medium-term program, long-term program, internship, in-service training.